

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**ПРОГРАМИ З КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ
ДЛЯ ПІДГОТОВЧОГО, 1-4 КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ**

КОРЕКЦІЯ РОЗВИТКУ

Пізнай навколишній світ
(підготовчий, 1 класи)

Автори: **Пігур О.В.** – вчитель вищої категорії, керівник МО вчителів початкових класів Бориславської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату;
Соколовська І.М. – вчитель вищої категорії, вчитель початкових класів Бориславської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату;
Лазорчин О.С. – вчитель-спеціаліст, вчитель початкових класів Бориславської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Київ – 2015

Пояснювальна записка

Корекційно-розвивальна програма «Пізнай навколишній світ» має пізнавальний характер. Вона спрямована на формування готовності та інтересу дитини до навчання, вироблення тих розумових, трудових, морально-вольових умінь і якостей, без яких неможлива систематична навчальна праця.

Мета програми – розширення уявлень про навколишній світ, сприяння формуванню в учнів потреби до пізнання світу і людини в ньому як біологічної та соціальної істоти; засвоєння духовних цінностей у різноманітних сферах: екологічній, пізнавальній, моральній, діяльнісно – вольовій, емоційній, естетичній, комунікативній; виховання патріотизму, створення теоретичної бази для інтелектуального розвитку молодших школярів.

Суспільствознавча складова програми охоплює знання про людину як складно організовану моральну і самооцінну істоту; знання про українське суспільство, докільля, в якому живе дитина; способи пізнання й орієнтації в навколишньому житті; сприяє поетапному усвідомленню єдності компонентів: «Я - сім'я – школа – рідний край – Україна»; розкриває взаємодію людей у сім'ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей з природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей українського суспільства, зокрема, етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських.

Природознавча складова (об'єкти природи; рідний край; Україна; природа планети Земля; природа космосу) ознайомлює учнів з різноманітністю природи, господарською діяльністю населення, охороною і збереженням природи рідного краю, України, з системою цінностей у ставленні до природи, до людей, до самого себе; спрямовує практичну діяльність учнів, пов'язану з охороною та збереженням природних багатств.

Природознавчий і суспільствознавчий зміст інтегровано в такі теми: «Твоя сім'я. Родина», «Наша школа», «Природа рідного краю», «Батьківщина», «Місто(село), де ми живемо», « Природа планети Земля. Природа космосу».

Зміст програми, крім перелічених, містить культурологічні знання, й ті, що сприяють розвитку спостережливості, мислення дитини, уяви, пам'яті, самостійності, активності. А також особистісні компоненти, які забезпечують ставлення учнів до отримуваних знань, створюють міжсуб'єктність спілкування в процесі пізнавальної та комунікативної діяльності, виявляються у переживаннях, смислотворчості учнів і є потужним джерелом мотивації їхнього навчання.

Курс об'єктивно має міжпредметний характер, тому в його конструюванні забезпечено самостійне значення, оригінальний зміст, який не дублює соціального й науково-пізнавального матеріалу інших навчальних предметів. Водночас він є ядром виховного впливу на особистість дитини і органічно пов'язаний з системою знань, які передбачені іншими дисциплінами, програмою позакласної діяльності, що забезпечить різнобічність та перспективність навчання, виховання і розвитку молодших школярів.

Курс підсилює загальнорозвиваючий потенціал навчального плану, його спрямованість на всебічний і гармонійний розвиток дитячої особистості, активізує пізнавальну діяльність. У багатьох випадках він здійснює міжпредметні зв'язки в змісті навчання і в способах роботи, мотивує й інтегрує загальні й часткові завдання кожного з предметів навчального плану, виступає ядром єдиної програми виховного впливу на особистість школяра.

Поряд з введенням до програми різнопланового інформаційного матеріалу (елементи уявлень, понять з живої і неживої природи, орієнтування на глобусі, карті, елементарні уявлення про всесвіт, краєзнавства, суспільствознавства, етики, естетики, гігієни) тут передбачена цілеспрямована діяльність дітей, пов'язана з переробкою одержаних вражень, уявлень, знань.

Постійна увага приділятиметься забезпеченню таких основних завдань:

- ❖ виховання позитивних моральних якостей і норм поведінки - чуйне і дбайливе ставлення до членів сім'ї, педагогів, своїх ровесників, дорослих людей; уважне і ввічливе поводження в громадських місцях; уміння дружно працювати в колективі, допомагати товаришам, відповідально ставитись до доручень, бути правдивим, дисциплінованим, активним, ініціативним; берегти громадське майно, свої й чужі речі; негативно ставитись до проявів жорстокості, лінощів, обману;
- ❖ трудове виховання – формування уявлень про працю дорослих, інтерес до виконання трудових дій; уважне ставлення до людини праці, бережливе – до результатів її праці; становлення й розвиток елементарних трудових умінь і навичок; оволодіння навичками самообслуговування й особистої гігієни тощо;
- ❖ виховання уявлень про навчальну працю, інтересу – до пізнання, формування елементів навчальної діяльності – усвідомлення значимості засвоєних знань для вирішення практичних завдань у праці, грі й ін.; розуміння суспільної користі одержаних знань, прагнення проникнути в суть речей, подій, явищ; оволодіння відповідним сенсорним досвідом, елементами логічного мислення, а також необхідними програмовими прийомами, способами, діями.

Тематика корекційно-розвивальної програми

«Наша школа» (6 год.)

Будинок школи. Призначення основних приміщень (гардероб, клас, їдальня, спальня, ігрова кімната, учительська, спортзал).

Знайомство учнів між собою. Професії працівників школи: вчитель, вихователь, директор, лікар, кухар, бібліотекар, прибиральниця. Уявлення про їхню працю, її значення.

Правила культурного спілкування з дорослими в школі.

Клас, його обладнання; вимоги до виконання учнівських обов'язків: підтримувати чистоту на робочому місці, в класі, ігровій кімнаті, спальні, в школі в цілому.

Режим перебування учня в школі. Основні вимоги до додержання режиму (приходити вчасно в школу, не спізнюватись після перерви тощо).

Найпростіші громадські обов'язки. Чергування.

Правила поведінки в їдальні.

Правила для учнів. Поведінка під час занять (зайшов учитель, треба встати; хочеш звернутися до вчителя, підніми руку; уважно слухай учителя і сумлінно виконуй його вказівки, не заважай своїм товаришам; відповідай на запитання ясно, чітко, голосно; під час роботи дотримуйся правильної постави та ін.).

Поняття про «моє» і «наше». Бережливе ставлення до своїх речей, речей товаришів, громадського майна.

Твої товариші. Як стати справжнім товаришем. Як ставитися до брехні, хитрощів, лінощів, жорстокості, жадібності та ін. Правила колективної праці і гри. Дружні й привітні стосунки між школярами. Дні іменинників.

Свята, які відзначаються в школі: Новий рік, Книжчині іменини, День птахів та ін. Правила поведінки на святах, ранках (бути гарно одягненим, брати участь у виступах, бути веселим, привітним; уважно слухати виступи товаришів і ін.).

«Твоя сім'я» (6 год.)

Твоє ім'я і прізвище.

Склад сім'ї (мама, тато, бабуся, дідусь, брати, сестри, тітка, дядько).

Професії батьків, значення їх праці для інших людей.

Праця і відпочинок у сім'ї (коли батьки йдуть на роботу, коли приходять; де вчаться старші брати і сестри; скільки днів на тиждень працюють батьки; коли відпочивають, як відпочивають; розподіл трудових обов'язків удома).

Домашні обов'язки учня.

Мамин день. Праця жінок на всіх ділянках нашого життя. Як ти допомагаєш своїй мамі.

Ввічливе і турботливе ставлення до членів сім'ї (першими вітатися, ввічливо звертатися до дорослих; говорити «дякую», «будь ласка»; поважати працю дорослих, допомагати накривати стіл, поливати квіти, прибирати в кімнаті, мити посуд тощо; зробити послугу, поступитись місцем дорослому чи меншому за себе; не заважати іншим; допомагати молодшим братам і сестрам тощо).

Навички особистої гігієни і праця по самообслуговуванню. Чисто і швидко вмиватись, сухо витиратись, мити ноги перед сном, чистити зуби, мити руки перед їдою, полоскати рот після їди; правильно користуватися столовими наборами; їсти акуратно, під час їди не розмовляти; дотримуватись за столом правильної постави; бути охайним; завжди мати при собі чисту носову хусточку і правильно нею користуватись; помічати і виправляти неполадки в своєму одязі (зав'язувати шнурки черевиків, застібати гаплички і гудзики, стежити за чистотою одягу й взуття, правильно користуватись щіткою для одягу і взуття, вміти пришивати гудзики; швидко одягатись і роздягатись; зачісуватись; заплітати коси, прибирати ліжко; прибирати іграшки).

Режим дня (час вставання, ранкова гімнастика; загартовуючі процедури; сніданок, обід, вечеря, час для занять, ігор, прогулянок, допомога дорослим; денний сон, нічний сон). Піклування про своє здоров'я.

Твої улюблені заняття і інтереси (книги, іграшки, домашній куточок природи, спортивні ігри, музика, співи, перегляд діафільмів, кінофільмів, колекціонування марок, монет та ін.).

Свята в сім'ї. Правила поведінки в гостях. Гостинність.

«Місто (село), де ми живемо» (3 год.)

Назва міста (села та ін.), твоя адреса. Головна вулиця (площа). Визначні місця: пам'ятники, парки, споруди.

Найважливіші підприємства і установи міста. Відомі люди нашого міста (села).

Професії людей, зайнятих на виробництві, в транспорті, на будівництві, в сільському господарстві (робітник, фермер, будівельник, шофер, льотчик та ін.). Зв'язки між містом і селом. Стосунки людей, які виготовляють певну річ, будують споруди тощо. Від чого залежить якість їх праці. Знаряддя праці. Машини - помічники людини. Від кого залежить чистота і впорядкованість міста. Участь дітей у праці дорослих.

Культурні установи міста (кінотеатр, театр, музей, цирк, спортивні споруди).

Правила поведінки в громадських місцях (у магазині, в бібліотеці, в музеї, в кінотеатрі, клубі тощо): не штовхатись, не проходити без черги, ввічливо звертатись, не запізнюватись на початок вистави, сеансу, не розмовляти під час перегляду фільму, вистави і т. п., проходити між рядами обличчям до глядачів.

«Рідна країна» (5 год.)

Назва країни.

Прапор, герб, гімн нашої країни. Київ — столиця нашої Батьківщини.

Основні державні та релігійні свята нашої країни

12 квітня — День космонавтики. Ю. О. Гагарін — перший космонавт.
Правила поведінки під час урочистих подій, біля пам'ятних місць.

«Природа навколо нас» (10 год).

Багатство і краса природи рідного краю. екскурсії в поле, в ліс, парк, на луг, водойму. Опис картин природи. Праця людей по використанню й охороні природних багатств.

Участь дітей в охороні зелених насаджень (топтати трави, не ламати гілок дерев, не дозволяти знищувати природу іншим).

Правила поведінки під час екскурсії у природу.

Природа рідної країни: багатство, різноманітність, краса.

Спостереження за сезонними змінами і житті тварин і рослин, за працею людей в різні пори року.

Осінь. Найбільш суттєві її ознаки в порівнянні з літом. Спостереження за погодою (стан неба, опади, вітер). Закладення календаря природи.

Як одягатися восени, оберігатися від простудних захворювань.

Сезонні зміни в житті рослин і тварин (зміна забарвлення листя, листопад, досягання плодів і насіння, відліт птахів, підготовка тварин до зими).

Праця дорослих восени (збирання врожаю).

Що впливає на зміни в житті рослин і тварин, на характер праці людей. Участь дітей у роботі дорослих.

Зима. Ознаки зими в порівнянні з осінню. Картини зимової природи.

Рослини і тварини взимку. Піклування людини про тварин. Праця дорослих узимку в місті і в селі. Участь дітей в роботі дорослих (допомога зимуючим птахам, очищення доріжок від снігу тощо).

Погода взимку. Зимовий одяг. Піклування про здоров'я. Зимові розваги дітей.

Весна. Весняні зміни в природі. Сонячне тепло, його вплив на оживання природи (потепління, танення снігу, розпускання бруньок, поява трави, квітів, приліт птахів і ін.).

Праця людей навесні (роботи по впорядкуванню дворів, праця на вулиці, в саду, на городі); весняні турботи колгоспників. Машини, що полегшують працю людей.

Бережливе ставлення дітей до природи. Свято День птахів. Літо. Природа влітку. Правила поведінки під час перебування в лісі, полі, на лузі, в парку.

Природа планети Земля: глобус, карта, водний простір (океани), суша (материки).

Природа Всесвіту: компоненти видимого космосу (сонце, місяць, зорі),

видовища зоряного неба, схід і захід сонця, місяця, місце знаходження сонця вранці, ополудні, ввечері в різні пори року; невидимого (деякі планети, комети, сузір'я); засоби дослідження Всесвіту людиною (телескопи, станції, космонавти, космічні кораблі, астронавти, астрономи).

Орієнтовне планування навчального матеріалу

(30год./ 1год. на тиждень)

№ п/п	К - сть годин	Зміст навчального матеріалу	Орієнтовні показники розвитку	Спрямованість корекційно – розвивальної роботи
1.	2	<p>«Наша школа». Знайомство учнів між собою. Ознайомлення з школою. Призначення основних приміщень, коли сюди можна заходити, як поводитись. Подвір'я школи. ..Клас і його обладнання, вимоги, які ставляться перед учнями щодо підтримування в чистоті робочого місця, класу, ігрової кімнати, спальні, школи в цілому. Правила колективної праці. Режим перебування учня в школі. Основні вимоги до додержання режиму (приходить вчасно в школу, не спізнюватись після перерви). Поведінка під час занять. Поведінка в їдальні.</p>	<p>Учень має уявлення про: імена своїх товаришів, імена працівників школи, призначення шкільних приміщень, дотримання правил поведінки у них; правила сидіння за партою, вітання з дорослими, ввічливе звертання до вчителя; правила поведінки на уроці, в їдальні (вимити руки перед обідом; не класти лікті на стіл; при пережовуванні їжі не відкривати рот, тарілку з їжею не нахилити; якщо страва далеко, то попросити сусіда, щоб передав її; подякувати за послугу, за їжу).</p>	<p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування та відтворення імен учнів класу та працівників школи; формування наочно – дійового мислення на основі встановлення причинно – наслідкових зв'язків між діями працівників школи та назвами їхніх професій (учитель – вчить, кухар – готує, лікар – лікує), призначенням шкільних приміщень; формування доброзичливого ставлення до учнів і працівників школи.</p>
2.	1	<p>«Природа навколо нас». Багатство й краса природи рідного краю. Екскурсії в поле, ліс, парк, на луг, на водойму (на вибір). Опис картин осінньої природи. Правила поведінки під час екскурсії. Осінь. Найбільш суттєві її ознаки в порівнянні з літом. Спостереження за погодою, закладання календаря природи.</p>	<p>Учень має уявлення про: характерні ознаки осені, називає їх; залежність змін у природі від температури; відліт птахів в теплі краї, підготовку тварин до зими.</p>	<p>Розвиток сприймання на основі обстеження листя, плодів, насіння; формування уявлення про їх властивості; розширення уявлення про осінь; формування наочно – образного мислення шляхом виявлення причинно-наслідкових зв'язків між температурою і змінами у живій природі; уточнення, конкретизування, збагачення словникового запасу відповідною лексикою (тепло, холодно, ясно, хмарно, дощ,вітер та ін..).</p>
3.	1	<p>«Твоя сім'я» Твоє прізвище, ім'я. Склад сім'ї. Професії батьків, значення їх праці для інших людей.</p>	<p>Учень за запитаннями вчителя називає власне ім'я, прізвища по батькові, найближчих родичів., професії батьків; відповідає на запитання, що</p>	<p>Розширення обсягу пам'яті на основі відтворення інформації про власне ім'я, прізвище, імена батьків та найближчих родичів; формування уявлення про працю і</p>

4.	2	<p>Праця і відпочинок у сім'ї. Домашні обов'язки учня.</p> <p>«Рідна країна». «Наша школа» Громадянин України. Київ - столиця України. Прапор, герб, гімн нашої держави. Поняття про «моє» і «наше». Бережливе ставлення до своїх речей, речей товаришів, громадського майна.</p>	<p>входить у домашні обов'язки, як можна відпочивати у вихідний день; з допомогою вчителя пояснює, яку домашню роботу діти можуть виконувати самостійно, з допомогою батьків; дотримується правил поведінки в сім'ї.</p> <p>Учень має уявлення про свою країну, столицю, державну мову; розрізняє поняття: прапор, герб, гімн, «моє» і «наше»; дотримується правил бережливого ставлення до своїх речей, речей товаришів, громадського майна.</p>	<p>відпочинок у сім'ї; формування позитивного ставлення до членів своєї сім'ї.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі збереження образів державної символіки; розвиток усного мовлення у процесі складання розповіді про Україну, виховання любові до Батьківщини; формування бережливого ставлення до своїх речей, речей товаришів, громадського майна.</p>
5.	2	<p>«Місто(село), де ми живемо» Назва міста (села). Адреса. Головна вулиця (площа). Визначні місця: пам'ятники, парки, споруди. Найважливіші підприємства і установи міста(села).</p>	<p>Учень за запитаннями вчителя може назвати домашню адресу, головну вулицю міста (села), вулицю де розташована школа; пояснює що таке пам'ятники, парки, споруди.</p>	<p>Розвиток пам'яті на основі відтворення інформації про домашню адресу, назви вулиць; виховання бережливого ставлення до пам'ятників, парків, споруд.</p>
6.	1	<p>«Природа навколо нас» Сезонні зміни в житті рослин і тварин (зміна забарвлення листя, листопад, достигання плодів і насіння, відліт птахів, підготовка тварин до зими). Праця дорослих восени (збирання врожаю). Участь дітей у праці дорослих. Що впливає на зміни в житті рослин і тварин, на характер праці людей.</p>	<p>Учень за запитаннями вчителя пояснює зміни в житті рослин та тварин восени; працю людей в саду на полі, городі, у парках восени; за малюнками наводить приклади характерних погодних ознак осінніх місяців, змін у житті рослин і тварин восени.</p>	<p>Розвиток уваги на основі спостереження за погодними явищами; уточнення та розширення уявлення про осінь, погодні явища; розвиток мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків між температурою і змінами у живій природі.</p>
7.	1	<p>«Наша школа» Повторення матеріалу. Твої товариші. Як стати справжнім товаришем. Як ставитись до брехні, хитрощів, лінощів, жорстокості, жадібності. Правила колективної праці і гри. Дружні й товариські стосунки між школярами.</p> <p>«Твоя сім'я». Праця твоїх батьків. Її значення для</p>	<p>Учень розуміє зміст понять: <i>брехливий, хитрий, лінивий, жадібний, жорстокий</i>; має уявлення про культуру взаємин людей в сім'ї, школі; розуміє значення добрих взаємин, їх перевагу над конфліктами, сутність дружелюбності, милосердя, поступливості.</p>	<p>Формування кращих людських якостей: доброти, щедрості, небайдужості до чужої біди, бути самому справжнім другом.</p>

8.	2	людей. Ввічливе і дбайливе ставлення до членів сім'ї. Праця по самообслуговуванню, засвоєння навичок особистої гігієни. Режим дня. Піклування про своє здоров'я.	Учень називає членів родини, професії батьків, місце їх роботи, засоби для прибирання; за малюнками пояснює в чому полягають домашні обов'язки, як можна організувати вихідний день; за запитаннями вчителя пояснює, що означає бути акуратним; дотримується розпорядку дня, прагне піклуватися про своє здоров'я.	Розширення уявлення про працю і відпочинок у сім'ї; розвиток мислення на основі узагальнення та класифікації предметів побуту; виховання позитивного ставлення до членів своєї сім'ї, бережливого ставлення до предметів побуту.
9.	2	«Природа навколо нас» Зима. Ознаки зими в порівнянні з осінню. Картини зимової природи. Природа взимку. Зимовий одяг. Піклування про здоров'я. Зимові свята.	Учень називає зимові місяці, наводить приклади характерних погодних явищ зими знає і називає частини зимового одягу, має уявлення про позитивний вплив загартування організму на здоров'я людини взимку; наводить приклади зимових свят; за малюнками розповідає про обряди зимових свят.	Розвиток сприймання сезонних ознак зими; формування понять про зміст зимових свят; розвиток наочно - дійового та наочно - образного мислення шляхом сприймання, обстеження, аналізу погодних явищ зими (сніг,лід, сонце світить, та не гріє) та змін у живій природі взимку, визначення початку, середини, закінчення зими.
10.	1	«Наша школа» Підготовка до новорічного свята. Правила поведінки на святах, святкових ранках. Новорічне свято. Святковий ранок..	Учень з допомогою вчителя і самостійно за малюнками пояснює зміст новорічного свята, дотримується правил поведінки під час проведення новорічних ранків, свят.	Розширення уявлення про новорічне свято, формування правил поведінки під час проведення новорічних ранків, свят.
11.	1	«Рідна країна». Повторення матеріалу. Наша країна - Україна. Київ — столиця нашої Батьківщини. Наші символи – прапор, герб, гімн.	Учень має уявлення про Україну як незалежну державу; усвідомлює свою приналежність до України; виявляє шанобливе ставлення до символів держави.	Формування уявлення про Україну; розширення та уточнення знань учнів про державні символи України; виховання патріотичних почуттів.
12.	1	«Природа навколо нас» Рослини і тварини взимку. Піклування людини про тварин.	Учень з допомогою вчителя пояснює поведінку тварин взимку; встановлює найпростіші зв'язки між неживою природою та рослинами і тваринами взимку.	Розвиток вміння піклуватися про тварин взимку; виявлення почуттів шанобливого ставлення до рослин і тварин найближчого оточення.
13.	1	«Місто(село), де ми живемо» Культурні установи нашого міста (села): кінотеатр, будинок культури. Професії працівників цих установ (артист, композитор, художник, кіномеханік, контролер). Правила поведінки під час перегляду кінофільму, вистави тощо.	Учень має уявлення про культурні установи свого міста (села); може навести приклади професій працівників цих установ; має уявлення про правила поведінки в культурних установах свого міста (села).	Формування в учнів уявлення про культурні установи, про зміст і значення праці людей різних професій, виховання поваги до праці цих людей.

14.	2	<p>«Твоя сім'я» Свята в сім'ї. Правила поведінки в гостях. Гостинність. Підготовка до дня іменинника.</p>	<p>Учень має уявлення про особливості проведення сімейних свят, має уявлення про правила поведінки в гостях, родинні стосунки, наводить приклади позитивних вчинків, які схвалюються в сім'ї і ті, що можуть засмучувати рідних.</p>	<p>Формування поняття: сімейні свята, традиції, гостинність, культура поведінки; сприяння розвитку спостережливості, уяви, активності.</p>
15.	1	<p>«Наша школа» Проведення дня іменинника. Повторення матеріалу.</p>	<p>Учень з допомогою вчителя може організувати свій і чужий вільний час; за запитаннями пояснює, що означає бути ввічливим.</p>	<p>Формування вміння організувати вільний час; реалізування артистизму, своїх творчих здібностей, спритності; розвиток фантазії, уяви, нестандартного мислення.</p>
16.	2	<p>«Рідна країна» Основні державні та національні свята України. Правила поведінки під час урочистих свят, ранків.</p>	<p>Учень має уявлення про основні державні та національні свята України; за малюнками наводить приклади історичних традицій, обрядових свят рідного краю; вміє дотримуватись правил поведінки під час проведення урочистих свят.</p>	<p>Формування уявлення про основні державні та національні свята України; поповнення знань учнів про українське суспільство; сприяння накопиченню досвіду особистісного ставлення до системи цінностей українського суспільства.</p>
17.	2	<p>«Природа навколо нас» Весна. Спостереження за весняними змінами в природі. Сонячне тепло, його вплив на оживання природи (по-тепління, танення снігу, розпущення бруньок, поява трави, квітів, приліт птахів).</p>	<p>Учень за запитаннями вчителя називає весняні місяці, характерні погодні явища кожного місяця; має уявлення про вплив сонячного тепла на оживлення природи.</p>	<p>Розвиток уваги на основі спостереження за ознаками весни; формування наочно – образного мислення шляхом встановлення причинно–наслідкових зв'язків між змінами у живій і неживій природі.</p>
18	2	<p>«Рідна країна», «Природа навколо нас» 12 квітня - День працівників ракетно–космічної галузі України. Ю. О. Гагарін — перший космонавт. Природа планети Земля: глобус, карта, водний простір (океани), суша (материки). Природа Всесвіту: компоненти видимого космосу (сонце, місяць, зорі), видовища зоряного неба, схід і захід сонця, місяця, місце знаходження сонця вранці, ополудні, ввечері в різні пори року; невидимого</p>	<p>Учень має уявлення про: глобус, карту, водний простір, сушу, компоненти видимого і невидимого Всесвіту.</p>	<p>Формування елементарних уявлень про Всесвіт: компоненти видимого космосу (сонце, місяць, зорі), видовище зоряного неба, схід і захід сонця, місяця, місце знаходження сонця вранці, ополудні, ввечері в різні пори року; невидимого (деякі планети, комети, сузір'я).</p>

19.	1	<p>(деякі планети, комети, сузір'я); засоби дослідження Всесвіту людиною (телескопи, станції, космонавти, космічні кораблі, астронавти, астрономи).</p> <p>«Твоя сім'я» Твоя мама. Мамин день. Як ти допомагаєш своїй мамі, бабусі. Любов і шана до рідної неньки.</p>	<p>Учень знає і декламує вірші про маму, дотримується виконання домашніх обов'язків в сім'ї; з допомогою вчителя розповідає про виникнення свята матері.</p>	<p>Закріплення знань дітей про найріднішу, найкращу для всіх рідну матір; розвиток мови, мовлення; виховання любові і шани до рідної неньки.</p>
20.	2	<p>«Природа навколо нас» Праця людей навесні. Машини, що полегшують працю людей у природі. Бережливе ставлення до природи. Узагальнюючий урок.</p>	<p>Учень опираючись на малюнки і з допомогою вчителя, пояснює зміст і значення праці людей в саду, на городі, на полі, у парках, скверах міста; має уявлення про сільськогосподарську діяльність людини.</p>	<p>Розширення уявлень дітей про господарську працю людей в місті та селі; розвиток інтересу до пізнання навколишньої дійсності, любові до природи та бережливого ставлення до неї.</p>

Орієнтовні показники розвитку:

Учні повинні мати уявлення про:

своє прізвище, ім'я, по батькові, домашню адресу; назву країни, її столиці;
 значення праці дорослих (батьків, працівників школи, окремих професій своєї місцевості);
 основні правила шкільного розпорядку — основні правила для учнів;
 правила поведінки на вулиці, в громадських місцях; найпростіші назви, зовнішні особливості найбільш поширених рослин і тварин близького оточення;
 чим відрізняються між собою пори року.

Уміти з допомогою вчителя:

організувати і прибрати своє робоче місце, куточок гри;
 дотримуватись основних правил особистої гігієни;
 обслуговувати себе в різноманітних посильних режимних ситуаціях;
 правильно поводитись під час занять;
 зберігати правильну поставу за партою, столом, під час ходьби;
 культурно поводитись під час виходу за межі школи (під час екскурсії, цільової прогулянки та ін.).

До теми «Наша школа»

Дидактичні ігри , вправи

1. «Плутанина»

До гри «Плутанина» підібрати сюжетні малюнки режим дня, таблицю «Режим дня школяра». Діти у певній послідовності мають розмістити сюжетні малюнки, що відображають основні режимні моменти.

2. «Закінчи речення»

Щоб подвір'я було чистим, слід ...

Щоб повітря було в класі свіжим, треба ...

Щоб у хаті було чисто, необхідно ...

2. «Віночок дружби»

Мета: закріплювати знання дітей про дружбу, про право на неї, вміння розрізняти добрі та погані вчинки; виховувати бажання бути справжнім громадянином нашої країни.

Матеріал: по кілька квіток на липучках (для кожної дитини), на дошці кільце основа для віночка.

Хід

Вихователь починає прислів'я про дружбу та пропонує комусь із дітей (робить це по черзі) закінчити його. Якщо дитина закінчує прислів'я правильно, вона прикріплює квітку до віночка. Перемагає той, у кого залишається найменше квіток.

3. Прислів'я

1. З добрими людьми дружи, а лихих стережись.
2. Недовіра вбиває дружбу.
3. Людина без друзів, як дерево без коріння.
4. Дружба, як перстень, не має кінця.
5. Нас із тобою не розлити водою.
6. Дружба – найкраще багатство.
7. Добрий друг надійніший від кам'яного мосту.

8. З ким поведешся, того й наберешся.

До теми «Твоя сім'я»

Дидактичні ігри, вправи

1.«Скажи навпаки»

Брудна тарілка - чиста тарілка...   неохайний хлопчик - ...   темно - ...   охайна дівчина - ...

гарячий - ...   плаче-...   чиста хата-...

2.« Які бувають свята»

Вибери та запиши відповідні свята: державні, професійні, релігійні, народні, родинні.

Різдво Христове, День Незалежності України, весілля, День вчителя, Великдень(Пасха), День лікаря, День народження, День знань, День Перемоги, День Св. Валентина, обжинки, Івана Купала, хрестини, День Конституції України, Новий рік , 8 Березня, День матері.

Твори

Мамин день

День травневий, день весняний –

Трави й квіти весняні.

Навкруги – куди не глянеш:

Все всміхається мені.

І в таку чудову днину,

Між пташок дзвінких пісень,

В серці кожної людини

Йшов любов'ю Мамин День.

В день такий приносять діти

До мамів любов свою –

В подаруночках і квітах

Кажуть: я тебе люблю.

Мамине свято

Мамине свято
Я зустрічаю.
Я для матусі
Віршик вивчаю.
Я подарунок мамі роблю,
Я свою маму
Дуже люблю!

До теми « Місто (село), де ми живемо »

Дидактичні ігри, вправи.

1. « Де я живу? »

Варіант 1

Мета: учити дітей використовувати свої знання про рідне місто(село), його своєрідність, історичні пам'ятки, основні сфери виробництва; формувати бажання більше дізнатися про свою Батьківщину; виховувати почуття любові та гордості за неї.

Обладнання: художні листівки або малюнки дітей, на яких зображено місто(село), у якому живуть діти; малюнки на яких зображена продукція провідних підприємств, у якому живуть діти; малюнки, на яких зображена продукція провідних, аудіо запис пісні про рідне місто(село).

Хід гри

Звучить пісня. Дітям показують картинки із зображенням товарів, що їх виробляє місцева промисловість. Просять пригадати все, що вони знають про рідне місто. Пропонують їм уявити себе дорослими і вирішити, де б вони хотіли працювати, розповісти про це так, щоб інші захотіли працювати саме там. Проводять конкурс розповідей: перемагає той, хто найцікавіше розповість про рідне місто(село), придумує більше варіантів., як бути корисним для нього.

Варіант 2

2. « Де ти живеш? »

Мета: розширювати й закріплювати знання дітей про місто, про вулицю, на якій вони живуть; продовжувати вчити застосовувати ці знання; розвивати вміння зв'язно, логічно та граматично правильно висловлювати свої думки; виховувати любов до рідного міста, до своєї вулиці.

Матеріал: фарби, пензлики, папір.

Хід гри

Дітям пропонують намалювати свою вулицю.

Вихователь. Що вам найбільше подобається на вашій вулиці. За що ви любите її? (Діти розповідають). Усі ці вулиці складають місто, в якому ми народились і живемо. Для нас воно найрідніше. Це наша мала Батьківщина.

До теми «Рідна країна»

Твори

РІДНИЙ КРАЙ

Красивий, щедрий рідний край

І мова наша солов'їна.

Люби, шануй, оберігай

Усе, що зветься Україна.

(Ігор Січовик)

РІДНЕ

Україна – рідний край,

Рідне поле, зелен гай,

Рідне місто й рідна хата,

Рідне небо й рідна мати.

(Я. Скидан)

Незалежна і Єдина

Що то, діти за країна –

Неба синього блакить,

На ланах у серпні жито

Стиглим золотом блищить?

У якій, скажіть, країні

Клімат лагідний, м'який?

Бог відводить буревії,

Негаразди всіх стихій?

Люди мудрі, працьовиті

У країні тій живуть.

На чуже не зазіхають

І свого не віддадуть.

У якій іще країні

Так земля родить охоча?

Наче пісня солов'їна –
Мова ніжна і співоча?
Гори є і полонини,
Є моря, річки, ліси...
Загалом, то є країна
Невимовної краси!
Гордо, голосно, дитино,
Ти назви ім'я країни,
У якій, хвалити Бога,
Народився і живеш.
Їй дочкою є чи сином
І, коли ти підростеш,
Будеш їй творити славу,
Розбудовувать державу.
Отже, зветься ця країна,
Незалежна і єдина –
Наша ненька – Україна!

Дидактичні ігри, вправи

1. Вибери правильну відповідь:

Державними символами України є:

- а) гімн, прапор, герб;
- б) гімн, прапор, соняшник;
- в) гімн, тризуб, тополя;
- г) прапор, герб, верба;
- д) гімн, тризуб, калина.

2. “Священні символи”

Мета: розширювати знання дітей про державні символи України – Герб, Прапор, Гімн, про герб свого міста; виховувати повагу до них; почуття приналежності до свого народу.

Матеріал: зображення Герба, Прапора України, герба рідного міста, запис Гімну України.

Хід гри

Дітям пропонують по черзі розглянути зображення державних символів України, а також герб свого міста, описати їх і пояснити, що означають такі символи – позначення. Наприкінці діти, стоячи, слухають Гімн України (у запису).

3. “Найдорожче”

Мета: формувати у дітей розуміння поняття «Батьківщина»; розкрити його загальну сутність – люди з різних країн і різної національності ставляться до своєї батьківщини, як до матері; виховувати любов до рідної землі.

Хід гри

Вихователь. Рідний край є не лише у нас, людей, а й у тварин. Він є навіть у маленького равлика. Коли людина перебуває далеко від рідної землі, вона сумує за нею. А тепер уявіть, що вам довелось опинитися далеко від рідного дому. Щоб ви хотіли отримати від матері і чому саме це?

Діти обґрунтовують свої відповіді.

4. “Народні перлини”

Мета: розширювати знання дітей про Батьківщину; розвивати пізнавальний інтерес до усної народної творчості (прислів'я, приказки); виховувати ціннісне ставлення до рідного краю.

Матеріал: (прислів'я та приказки).

1. Людина без Батьківщини – як пташка без крил.
2. За рідною землею і в небі сумно.
3. Кожному мила своя сторона.
4. Де рідний край, там і під ялиною рай.
5. Той вітчизну любить, хто їй служить.
6. Батьківщина славить тих, хто трудиться.
7. У рідному домі і вода солодка.

Хід гри

Варіант 1. Вихователь промовляє початок прислів'я, а діти закінчують.

Варіант 2. Вихователь дає довільний набір слів із відомого прислів'я, а діти складають їх правильно.

До теми «Природа навколо нас»

Дидактичні ігри, вправи

1. «Можна-не можна»

Мета: закріплювати правила поведінки в природному середовищі.

Хід гри

Дитина має дати правильну відповідь, як можна і як не можна поводитися в природі. Вона отримує фант. Виграє той, хто збере найбільше фантів.

Учитель пропонує дітям уявити, що вони перебувають у лісі. Потрібно пригадати, як слід поводитися і чого не можна робити. Керівник називає дію, а діти відповідають «можна» чи «не можна».

Згодом пропонують ускладнений варіант гри. На слова вчителя «можна» або «не можна» діти називають відповіді вчинки.

Можна:

- саджати квіти, рослини;
- охороняти рідкісні рослини;
- берегти молоді рослини;
- обгороджувати мурашники;
- спостерігати за жабами;
- милуватися красою природи;
- підгодовувати птахів;
- прибирати місце відпочинку.

Не можна:

- ламати гілок дерев;
- обдирати кору дерев;
- рвати багато квітів;
- збивати гриби ногами;
- руйнувати павутинки;
- ловити метеликів, жаб.

2. «Що спочатку, а що потім?»

Діти будують логічні речення із названих дорослим фраз.

- Листочки були зеленими. Листочки пожовтіли. (Спочатку листочки були зеленими, а потім пожовтіли.)
- Пташенята прилетіли у вирій. Пташенята вирости. (Спочатку пташенята вирости, а потім полетіли у вирій.)
- Листя почало опадати. Листя змінило колір. (Спочатку листя змінило колір, а потім почало опадати.)
- Почалися дощі. З'явилися калюжі. (Спочатку почалися дощі, а потім з'явилися калюжі.)

3.«Урожай»

Створюється дві команди. Одна з них «збирає» овочі, інша-фрукти. Збирати можна реальні предмети чи малюнки з їх зображенням.

Перемагає та команда, котра швидше виконала завдання.

4.«Рослини»

Для гри необхідно мати великі малюнки, на яких зображені сад, город, поле, луки, ліс, клумба (на кожній зображено шість рослин, які знають діти), та 36 маленьких малюнків із цими ж рослинами. Діти мають великі малюнки, учитель - маленькі.

Учитель демонструє та називає рослини. Діти знаходять названу рослину на великому малюнку та накривають його.

Перемагає той учень, який першим накриве малюнок з відповідними рослинами.

5. «Сад, город, поле, лука»

Мета: закріплювати знання дітей про плоди рослин.

Учитель кидає дітям по черзі м'яч і називає рослину. Учень, який спіймав м'яч, повинен швидко відповісти, де вона росте - у саду, на городі, полі, лузі.

Три однакових листка

Гру проводять восени під час екскурсії. Для гри необхідні натуральні об'єкти чи предметні малюнки.

Учитель демонструє дітям листочок дерева, куша. Дітям слід знайти по три подібних листочки. Перемагає той, хто виконає завдання першим.

6.«Потрібно - не потрібно»

Мета: виявити рівень засвоєння природничих знань дітьми та їхнє вміння орієнтуватися у явищах природи.

Учитель каже: «Я хочу посадити овочі на городі. Картопля потрібна?». Діти відповідають: «Потрібна». Учитель перераховує овочеві рослини, називає також фруктові. Коли закінчили «висаджувати» овочі на городі, гра продовжується - «саджають» фрукти (ягоди) в саду. Учитель під час перераховування фруктів називає овочі. Перемагає той учень, який жодного разу не помилився.

7.«Готуємо борщ»

Для гри потрібні натуральні овочі чи малюнки з їх зображенням. Учитель пропонує дітям приготувати борщ до обіду. Учні вибирають овочі, котрі необхідні для борщу (капуста, картопля, буряк, квасоля, морква, цибуля і т.п.). Серед овочів потрібно пропонувати також ті, які не потрібні для приготування борщу (приміром, огірки, кабачки).

8.«Що спочатку, а що потім?»

Мета: вивчати знання про назви овочів і фруктів і місце їх росту, розвивати увагу кмітливість, пам'ять, бережне ставлення.

Для гри необхідні малюнки фруктів, ягід чи овочів різної зрілості (наприклад, ягода зелена, бура, червона). Можна використовувати плоди, які вже вивчались (скажімо, слива, суниця, помідор, персик, абрикос, вишня). Учитель роздає дітям малюнки. За сигналом вчителя діти, які мають однакову рослину різної зрілості, поєднуються в групи. У кожній групі вони мають розташуватися з малюнками від незрілого плода до зрілого. Перемагає та група, котра в правильній послідовності та швидше стане в ряд.

9.«Звуки природи»

Мета: навчити дітей прислухатися до звуків природи, пізнавати і розрізняти голоси птахів, інших явищ; розвивати фонематичний слух, виховувати бажання дотримуватися правил поведінки в природі, зокрема у лісі під час висиджування пташами пташенят.

Матеріал: записи різноманітних звуків, які чути в природі.

Ігрові завдання – запитання:

- Хто як співає?
- Упізнай «співака» за голосом (розпізнавання голосів птахів).
- Хто господар цього голосу?
- Хто більше почує різноманітних голосів у природі?
- Про що вода співає навесні?
- Шум зеленого гаю.

10.«Хто де живе і що їсть?»

Мета: закріпити знання про тварин, їхній спосіб поведінки, харчування; викликати бажання турбуватися про них.

Матеріал: картинки із зображенням тварин, кружечки для оцінки відповідей дітей.

Хід гри. Педагог показує картинку із зображенням тварини й запитує: Хто це, де живе, що їсть? За правильну відповідь роздає кружечки. В кінці проводиться підрахунок кружечків у кожної дитини. Ставиться запитання: Як би ви могли допомогти тваринам, особливо взимку?

11.«Мої друзі»

Мета: закріпити знання дітей про домашніх тварин, їхні зовнішні ознаки, чим харчуються. Формувати гуманне ставлення до них.

Матеріал: іграшки чи великі картинки із зображенням свійських тварин та маленькі картинки, на яких намальовано різний корм.

Ігрове завдання. Нагодувати своїх друзів – тварин.

Правила гри. Вибрати корм для певної тварини.

Хід гри. Варіант I. Перед грою прочитати дітям вірші, загадки про тварин та їх харчування. Під картинками тварин розкладаються картинки із зображенням різного корму, які не завжди співпадають із харчуванням певної тварини. Діти підбирають відповідний корм тварині.

Варіант II. Діти поділяються на дві групи: одні зображають тварин, інші прагнуть піднести корм. Якщо корм підходить цій тварині, вона дякує за годівлю.

12.«Буває – не буває»

Мета: виявити рівень засвоєння природничих знань дітьми та їхнє вміння орієнтуватися у явищах природи.

Хід гри. Вихователь. Послухайте, будь ласка, що я вам зачитаю і скажіть, чи буває так, чи ні.

- Випав великий сніг, і зацвіли проліски.
- Хлопчик поїхав на лижах збирати суниці.
- У саду цвітуть троянди, а двірник замітає сніг на стежці.
- Падає жовте листя, а діти ідуть до школи.
- Випало багато снігу. Діти взяли санчата й пішли кататися з гірки,
- На деревах розпускаються бруньки. Цвітуть квіти. Готуються відлітати птахи.
- Хлопчик був у лісі і бачив у норі півня.

13. «Назви зайве»

Мета: учити дітей класифікувати об'єкти живої природи.

Зміст

Вчитель виставляє набір малюнків або називає певну групу тварин (наприклад, комахи, птахи, риби і т. ін.), але поміж них одна тварина — іншого виду. Діти повинні плесканням у долоні знайти помилку.

14.«Паличко, зупинись!»

Мета: учити добирати образні слова про пори року; активізувати словник учнів.

Зміст

Учні утворюють коло, вихователь — посередині. Гру проводять у вигляді естафети: діти називають слова і водночас передають паличку по колу. Про те, на яку тему слова, домовляються раніше (наприклад, про зиму). Вихователь пропонує дібрати слова про зимову погоду і дає паличку одному із дітей. Той називає перше слово (морозна) і передає паличку наступному учасникові гри і т. ін. Таким чином діти добирають багато слів (вітряна, холодна, сніжна і т. ін.). Якщо гравець повторює вже назване слово або тривалий час не може знайти інше, вихователь говорить: «Стоп! Паличко, зупинись!» — і цей учень залишає коло.

Завдання: розгадати загадки (на швидкість).

1 команда.

1. Восени в щілину забереться, навесні прокинеться. (Муха).
2. На лузі мешкає скрипаль, носить фрак, стрибає вдаль. (Коник).
3. Над квіткою пурхає, танцює, віялом красивим махає. (Метелик).
4. Хто за пічкою живе, спати заважає? (Цвіркун).
5. То погасне, то знов запалає вночі невеличкий вогник. (Світлячок).
6. Ввечері на землю злітає, вночі на землі перебуває, вранці знов відлітає. (Роса).
7. Живе один батько і тисячу синів має, всім шапки справляє, і сам її не має. (Дуб).

2 команда.

1. Невеличкий літак сів на кульбабку. (Бабка).
2. Чорний, та не ворон, рогатий, та не бик, шість ніг без копит. (Жук-олень).
3. У лісі біля пня метушня, біготня: народ робочий увесь день клопоче. (Мурашки).
4. Не мотори, а шумлять, не пілоти, а летять, не змії, а жалять. (Оси).
5. Сік з квіток вона збирає, його складає й нас годує. (Бджола).
6. На землю падає, від землі не відлітає. (Дощ).
7. Взимку і влітку не знімає намітку. (Ялинка, сосна)

Твори

Веселий сніг

Падав сніг,
Падав сніг –
Для усіх, усіх, усіх,
І дорослих і малих,
І веселих і сумних.

Всім, хто гордо носа ніс,
Він тихцем сідав на ніс.
А роззяв, як на сміх,
Залетів до рота сніг.

Вереді за комір вліз
І довів його до сліз.
А веселі грали в сніжки –
Сніг сідав їм на усмішки
І сміявся з усіма:

- Ой, зима, зима, зима!

Гостює в нас зима

Летять, летять сніжинки
На поле, ліс і сад,
Веселий свій таночок
Танцює снігопад.
Надворі – лютий холод,
Тепла давно нема.
Заліз в копичку зайчик
І солодко дріма.
Мете хвостом лисичка
Сніжок біля сосни.
В барлозі спить ведмедик,
Солодкі бачить сни.

Весна

До мого вікна
Підійшла весна,
Розтопилася на шибці
Квітка льодяна.

Крізь прозоре скло
Сонечко зайшло
І поклало теплу руку
На моє чоло.

Видалось мені,
Що лежу я в сні,
Що співає мені мати
Золоті пісні,

Що мене торка

Ніжна і легка,
Наче те весняне сонце,
Мамина рука.

Осінь

Нарядилась осінь
в дорозі намисто,
золоте волосся
розплела над містом,
кольорові фарби
вийняла з кишені,
і малює осінь
жовтим по зеленім...
Здогадатись можна
в парку по деревах:
є червона фарба
в неї і рожева...
Ще й відтінків різних
безліч осінь має,
а стрункі ялини
боком обминає...
їй не шкода фарби
й часу ні хвилини,
колються нечемні
сосни та ялини.